

publikací, což je dobrý začátek. Je prostě vidět, že na podobné analytické práce zatím česká veřejnost – na rozdíl třeba od německé – není ještě dostatečně připravena. Autorům je nutno v každém případě vyslovit velké uznání za odvahu, s jakou přispěli do diskuse o reflexi nedávné minulosti. Doufejme, že podobné strukturální analýzy se dočkají brzy také další instituce, např. v souvislosti s výročím nyní hojně diskutovaná Československá televize, řada pedagogických fakult, které namnoze od 90. let vytvořily základ nynějších „mladších“ univerzitních pracovišť, a mnohé jiné. Teprve poté, kdy výzkum v tomto ohledu více pokročí, opadnou emoce a pak „Náměstí Krasnoarmějců“ střízlivěji docení i širší čtenářská obec.

Lukáš Fasora

**Jakub Jareš, Matěj Spurný,
Katka Volná a kol.:**
*Náměstí Krasnoarmějců 2. Učitelé
a studenti Filozofické fakulty UK
v období normalizace.*

Praha: Univerzita Karlova v Praze,
Filozofická fakulta a TOGGA Praha,
2012. 400 s.

Na knize *Náměstí Krasnoarmějců 2* s podtitulem *Učitelé a studenti Filozofické fakulty v období normalizace* se podílel kolektiv autorů – Jakub Jareš, Matěj Spurný, Katka Volná, Jakub

Bachtík, Marta Edith Holečková, Adam Horký a Klára Pinerová. Knihu vydala v roce 2012 Filozofická fakulta UK a autoři v ní završují výzkum započatý v roce 2007, jehož výsledkem je již jedna publikace – *Proověřená fakulta* (2009).

Jaké cíle si klade tato studie a jak se s nimi tvůrci vyrovnávají? Hned v úvodu autoři předesílají, že se jim nejedná o zachycení dějin Filozofické fakulty jako instituce, ale spíše dějiny těch, kdo na této fakultě v letech 1969 – 1989 působili. Proto si vymezili určitou strukturu základních otázek a pokusili se rovněž pracovat s různým druhem materiálů – jak písemnými tak i orálními prameny.

Série výzkumných otázek se vztahuje výraznou měrou k jednání osob působících na fakultě. Kolektiv autorů vychází od nástupu tzv. normalizace, přičemž se zabývá především otázkou, co vlastně od vysokoškolského učitele nástup normalizace vyžadoval, jaká dilemata musel řešit. Následně se pak zabírají další, jak sami tvůrci podotýkají, klíčovou otázkou, a to jak je možné, že se jedno z hlavních intelektuálních center Pražského jara tak rychle proměnilo v bezproblémové pracoviště normalizační éry.

Kromě východisek, která se vztahují k normalizační ideologii, stojí za zmínku, že jako teoreticko metodologické východisko pro sociální vazby byl zvolen koncept loajalit, který je v předkládané studii chápán poměrně široce. Znamená to, že

se předpokládá, že k vytváření této sociální vazby mohou existovat různé motivy (loajalita k instituci, ke studiu, ke kolegům i k vládnoucí ideologii KSČ). Toto pojetí je k vymezenému problému jistě vhodně vybrané. Na druhé straně není jediné, které mohlo být zvoleno a pro některé souvztažnosti by se zřejmě jiná alternativa lépe hodila. Toto si nicméně kolektiv autorů uvědomuje a podotýká, že některé interakce by bylo možné samozřejmě interpretovat i podle jiného klíče. Zvolená perspektiva jim však umožňuje nahlížet vztahy, které jsou tradičně vnímány jako vyloženě antagonistické, jiným způsobem a tím hlouběji porozumět jednání sledovaných aktérů.

Studie stojí v první řadě na písemných archiváliích. Ty pocházejí především z fondů Archivu Univerzity Karlovy. Za všechny jmenujme alespoň materiály stranické organizace KSČ na FF UK, které poskytují autorům důležité dokumenty, jako např. různé posudky, komplexní hodnocení i korespondenci. Dalším zdrojem jsou prameny orální povahy. Autoři pořídili celou řadu různých rozhovorů – s akademickými pracovníky, důležitými funkcionáři i studenty, nicméně tyto rozhovory nepožívali systematicky. Také se, jak sami přiznávají, nedrželi zásad životopisného vyprávění, tj. metody běžné a nejvíce používané v orální historii, která má velký potenciál rozkrýt právě motivy jednání narátorů.

Rozhovory byly vedeny tedy jako interview, což znamená, že autory zajímal především narátorův pohled na sledované události a procesy.

Autoři zvolili tématické rozdělení knihy, které je poměrně zdařilé – vychází od všudypřítomné dominantní ideologie a končí u „nejnižšího“ článku fakulty – studentstva. Zvolená struktura má však jedno úskalí. Každá z kapitol je psána jiným autorem, což způsobuje rozrůzněnost přístupu k tématům a jistou nemožnost upozornit na některé souvislosti (což bývá častým problémem kolektivních monografiích).

Knihy je rozdělena následovně: *Nástup normalizace na FF UK. Formování praxe a ideologie, Strana na fakultě, fakulta ve straně. Struktura a fungování FF UK v letech 1969 -1989, Učitelem na FF UK v období normalizace, Studentem na FF UK v době normalizace.*

Zjevně nejcitlivější témata knihy jsou ta, která najdeme v první a třetí kapitole – totiž otázka stranických prověrek po roce 1968 a působení StB na fakultě. O těchto tématech, ale již důsledněji pohovořili jiní recenzenti (např. <http://www.ceskapozice.cz/domov/veda-vzdelavani/odstiny-rude-fakulty?page=0,2>). Nejen proto se podívejme blíže na poslední kapitolu o studentech na FF UK. Studenti byli hybnou silou jak v období Pražského jara, tak následně v roce 1989. Jací tedy byli v období tzv. normalizace? A jak se autorům podařilo naplnit základní otázky položené v úvodu

– jak jejich rozhodování přispívalo k zachování konformního prostředí s normalizační ideologií?

I v této kapitole autoři opět postupují „od shora dolů“, tzn. nejprve sledují pravidla nastavená KSČ a příslušnými úřady a postupují směrem k životu studentů na fakultě a jejich každodennímu životu na kolejích. V této části byli autoři – Jakub Jareš, Marta Edith Holečková, Klára Pineřová a Adam Horký – nuceni pracovat nejvíce s orálně historickým materiálem, neboť písemných zdrojů měli k tématu málo (upozorňují na to, že se KSČ zaměřovala především na kontrolu a hodnocení zaměstnanců a posudky na studenty tvoří malou část archiválií). I proto zde patně tvůrci věnovali větší pozornost výběru narátorů a postupovali více systematicky, víceméně v souladu s orálně historickým výzkumem. Zvolili si skupinu 25 bývalých studentů, která zahrnuje jak muže tak ženy, všichni studovali dvouoborovou kombinaci a převážně patřili ke studentům tzv. velkých oborů. S nimi vedli polostrukturované interview. Autoři zde také upozorňují na problém s pamětí, neboť valnou část jejich narátorů tvořili historici, kteří k interpretaci vlastní žité skutečnosti přistupovali s určitým nadhledem daným znalostmi. Orálně historické prameny pak byly nejvíce zužitkovány v podkapitolách *Studentský život podle pravidel* a *Život na kolejích*. V těchto pasážích je věnován velký prostor popisu

různých tématik, které se týkaly obecně studentského života – jako např. funkci studijních skupin, vojenské přípravě nebo pravidlům života na kolejích. Jen dílčím způsobem je zde ovšem zodpovídána otázka osobních motivů, které mohly hrát roli v různých rozhodnutích tehdejšího studentstva. Tento problém je plně předestřen především v části zaměřené na vstup do SSM, kde autoři tvrdí, že vstup do SSM byl běžnou záležitostí téměř pro všechny studenty a že místo toho ptát se pamětníků, proč do SSM vstoupili, by bylo lépe dotazovat se na důvody těch, kteří tak neučili. Autoři také upozorňují na to, že jiné motivy mohly hrát roli na počátku sedmdesátých let a jiné v druhé polovině let osmdesátých, kdy se SSM začalo otevírat i dříve zapovězeným aktivitám (např. pořádání rockových koncertů, vydávání různých nezávislých periodik atd.).

Rozhovory mohly být více zohledněny ale i u jiných tématik v této kapitole, např. v části o přijímacím řízení, která je výraznou měrou opřena hlavně o archivní materiál. I sem by rozhovory vnesly důležitý prvek individuální zkušenosti a mohly by osvětlit, zda a jaká dilemata studenti řešili hned při vstupu do studia.

V kapitole o přijímacím řízení jsou nicméně některé části velmi přínosné. Především se jedná o zmapování procesu přijímacího řízení a o to, jakou roli v něm hrála znalost a zájem o obor studenta a jakou jeho rodinná

příslušnost. Celou situaci pak vhodně doplňují dvě mikrosondy do průběhu konkrétního přijímacího řízení, které vzhledem k charakteru údajů autoři zveřejňují bez citlivých osobních údajů (takto jim je ostatně poskytl i Archiv UK). Ze sondy pak jasně vyplývá, že známky a znalosti nebyly jediným kritériem k přijetí ke studiu. Autoři zde dále upozorňují na celou řadu dalších důvodů, které vstupovaly „do hry“, až např. po intervence mistra školství.

Podobně jako kapitola o studentech, i celá kniha představuje život na Filozofické fakultě v tzv. normalizaci v mnoha podstatných souřadnicích. Všudypřítomná pravidla normalizační ideologie, ale i represe vstupovaly do nejbanálnějších záležitostí v každodennosti fakulty. Tyto regule však bylo možné v některých případech obejít nebo dokonce využít pro prosazení jiných zájmů. Svoji roli sehrávalo pak jednání zainteresovaných osob. Autoři se snažili tyto děje představit bez hodnocení a s odstupem (který jim umožňuje i jistý generační odstup). Vnáší proto do studia naší nedávné historie cenný nadhled, který jim umožnil rozkrýt některé důležité skutečnosti. Určitou nevyváženost knihy je možné spatřovat v přístupu, který více nahrává popisu Filozofické fakulty jako instituce. Najdeme zde ale i důležité vhledy, které představují fakultu jako živoucí komplex, včetně jednání jejího vedení, učitelů a studentů (v tomto ohledu je zdařilá právě kapitola o studentech nebo

i o učitelích, kde dominuje skvělá studie k biografii učitele R. Nového).

Knihy je tak podstatným příspěvkem ke studiu problematiky nedávných dějin vysokého školství, které jsou při chápání celku soudobých dějin velmi důležité. Přesto, že na tomto poli existují klíčové práce, např. od P. Urbáška, není jim věnována pozornost, jakou by si zasloužily. Proto nezbývá než doufat, že se autoři budou věnovat takovému výzkumu dále a pokusí se např. i o zachycení širšího komplexu, než je život na jedné fakultě.

Hana Zimmerhaklová

Tereza Stöckelová:

Nebezpečné známosti.

O vztahu sociálních věd a společnosti

Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. 110 s.

Také se budíte uprostřed noci zbrocení potem a na myslí vám tane otázka, jakou budoucnost čeká sociální vědy ve společnosti, zaměřené stále více na ekonomicky vyjádřitelnou efektivitu úspěchu? Co se stane s hodnotou vzdělanosti v době, kdy ministr školství veřejně prohlašuje, že vzdělání je jen pouhá investice, která se musí investorovi (studentovi) vyplatit? Neznamená komodifikace všeho kolem nás jen předzvěst postupného útlumu věd, které „si na sebe nevydělají“ a redukci ostatního vědění jen na „výnosné“ znalosti a informace?